

Természetes felújítás és növedéfközoző gyérítés

OLSOVSZKY ÁRPÁD

A természetes felújítás és növedéfközoző gyérítés mindennapi munkánk előterébe került, így időszerű e tennivalók közelebbi meghatározása. Annak a felvetéséből kell kiindulni, hogy *lombos erdeink jelenlegi állapota lehetővé teszi-e a felújítás és erdőnevelés fenti módszerének általános alkalmazását*, illetve meg vannak-e a szükséges előfeltételei a két eljárás bevezetésének?

Mielőtt a természetes felújítással foglalkoznánk, talán helyénvaló, ha ezzel a nem új keletű problémával kapcsolatban két korábbi véleményre utalok. Egyik neves szakemberünktől hallottam kb. 30 évvel ezelőtt azt a megállapítást, hogy a mi viszonyaink között természetes úton felújítani nem lehet és mélyen emlékezetembe vésődött *Alberty János*nak az a véleménye is, hogy csak alátelepítéssel kapcsolatban lehet sikeresen természetes felújítást elérni.

Kétségtelen, hogy a múltban (a felszabadulás előtt) általában rosszul alkalmaztuk a felújítógátásokat. Az állományokat ugyanis a fokozatos felújítógátás szabályai szerint sablonosan megbontottuk és ez nemcsak a nedves talajtípusokban, hanem a száraz viszonyok között is olyan mérvű gyevesedést, gycmosodást okozott, hogy még a meglévő újulat is elpusztult. Fokozta a bajt a gyertyánellenes irányzat, a maga veszélyt hirdető jelszavával. A gyertyánt ismételtén visszavágták, ezzel mesterségesen előidézett veszéllyé, olyan számottevő aljnövényzetté tették, amely eleve kizárta a természetes felújítás sikerét. A középkorú állományokban — amelyek egy részében ma mesterségesen kívánjuk megtelepíteni a gyertyánt — ugyancsak kivágták, ha kerítésfonásra alkalmas méreteket ért el. Ezekben az állományokban érettségi koruk elérésekor a cserjévé degradált gyertyán nem tisztulhatott egyedekké és továbbra is a felújítás problémája maradt. Ilyen körülmények között érthető, ha a természetes felújításnak ellenzői is akadtak. Ezek a megállapítások azonban nem tudták bennem és bizonyára a többi tanítványban sem, európai hírvű tudósunk, *Róth Gyula* közismert tanításainak meggyőző erejét csökkenteni, ezért mindig is az volt a véleményem, hogy azok az eljárások, amelyek nem a természetes felújítás irányában haladnak, helytelen úton járnak. Tévesnek és indokolatlannak tartottam a tarvágással kapcsolatos vágásfelújításnak eléggé elterjedt különféle módszereit. Ezért nagy örömmel hallottam *Róth* professzornak az ötéves terv irányelveinek tárgyalásakor nekem a kérdésőnek, de az egész magyar erdészetnek szóló válaszát arra a kérdésre, hogy elérhetőnek tartja-e a természetes felújításnak előirányzott mértékét: „szégyen volna nem elérni” — mondotta.

Az erdőnevelési utasítás alapján sokan úgy gondolják, hogy indokolatlanul elhanyagoltuk a természetes felújítás kiterjedtebb alkalmazását, és itt az ideje, hogy ezt a mulasztást a legsürgősebben pótoljuk. A helyzet azonban nem ilyen egyértelmű és meg kell védeni erdész kartársainkat, ha ez a felfeetés mégis felmerülne. Az okok között, amelyek miatt általában nem mertük a természetes felújítást nagyobb mértékben alkalmazni, első helyen állományaink állapota áll. Elgyevesedett, aljnövényzettel — közöttük a felszíni gyökérzetű magas- és virágoskőrissel, szil és hárs sarjakkal — többszörösen visszavágtott gyertyán stb. bokrokkal felferődött állományok megbontását mindenki joggal helytelennek tartotta. Nyilvánvaló volt, hogy az aljnövényzet eltakarítása sem oldja meg a kérdést egymagában és ennek a munkának csak akkor van értelme, ha újulat is van, illetve, ha alátelepítéssel, vagy nagyobb makkterméssel kapcsolatban alkalmazzuk. Az alátelepítésekhez megfelelő lombcsemete készlettel nem rendelkezünk, és számottevő tölgymakk termésünk a két évvel ezelőttin kívül nem nagyon volt. Egyszerűbbnek és célravezetőbbnek látszott ezért rontott erdeinkben a pásztás alátelepítés, illetve a tarvágással kapcsolatos pásztás felújítás nagyobb mérvű felkarolása.

A természetes felújítással szemben döntő szempont volt továbbá közelítési eljárásaink primitívsege, annak a kárnak a megelőzése, amely az újulatot a szállítás során éri. Előnyösebbnek kellett tekinteni az olyan felújítási eljárásokat, amelyeknek sikere elsősorban az erdőművelő lelkiismeretes munkájától függ.

Fenti kitérés után rátérek az alapkérdés vizsgálatára. A domb- és hegyvidéki erdők alkalmasak elsősorban a természetes felújításra, ezért a gyertyános-tölgyes és a csertölgyes erdőtípusokra vonatkoznak alábbi megállapításaim. Az egyszerűség kedvéért egyelőre a gyertyán és gyertyánal elegyes állományok helyzetének kikapcsolásával első helyen nevelési szempontból vizsgáljuk meg a kérdést. Nem tévedek, ha azt állítom, hogy megfelelő koronára fejlesztett, gyeptakaró és aljnövényzet nélküli csertölgyeseink nincsenek. Sárváron láttunk ilyent, és ha van máshol is az országban, csak

elvéve fordul elő, de nem valószínű, hogy ezek céltudatos nevelő munkából származnak. Csertőlgyeseink általában második koronaszint nélkül nevelődtek, részben sarjeredetűek, a törzsek koronája az állományban elfoglalt helyzetüknek megfelelően alakult, jórészt kis felületűek, megbontás esetén a járulékos rügyek feléledése következtében visszafejlődnek, sőt csúcshártyának indulnak. Megengedhető-e az ilyen állományok megbontása, vagy helyes elképzelésnek tartható-e előkészítési szándékkal megbontani olyan állományokat, amelyek alatt újulat nincsen? A fiatal korától gondos neveléssel elő nem készített, korcskoronával rendelkező törzseket felesleges nyitabb állásba hozni, mert makktermő felületüket nem tudják már megnövelni.

Nevelési eljárásaink jelenlegi fokán, a nevelési utasítás megjelenése, illetve a felszabadulás előtti időkből alkalmazott módjai mellett tehát a természetes felújítás általában kielégítő eredményre vezet és csak bizonyos — alább tárgyalásra kerülő és ideiglenes jellegű — szabályok betartásával oldható meg. Ökológiai vonatkozásban sem kedvezőbb a helyzet. Podzolosodásnak ki nem tett, bázikus talajviszonyok között különösen erőteljes a lágyszárúak és általában a gymnóvények fellépése, a talaj nagymérvű leromlása, kiszáradása stb. az állományok megbontása esetén. A kedvezőtlen hatás természetesen ápolással mérsékelhető, ez azonban nagy és megtakarítható költséggel jár. A cél ezzel szemben az, hogy alacsonyabb költséggel alkossunk az eddiginél jobbat.

Hallottam olyan véleményt, hogy mindezek ellenére meg kell bontani az állományokat és kellő türelemmel várjunk az újulat megjelenésére. Ez az eljárás volt a két világháború közötti gazdálkodásunkra jellemző, azonban a nagymérvű megbontásokat a legkritikább esetben követte megfelelő makktermés, annál inkább a teljes gyomosodás, mert eltávolításukra költség nem jutott. Ebbe a hibába úgy hiszem visszaesni nem akarunk.

Mi a teendő? Véleményem szerint a következő: A gyertyán és gyertyánnal egyes erdőtípusokban a megvilágítás érdekében meg kell bontani az állományokat. Itt a megbontás szükséges, veszéllyel nem jár, mert az erdő talaja tiszta, almos. A megbontással egyidejűleg teljes, — kedvező esetben részleges — alátelepítést végzünk. A csertőlgyesekben a megbontás már feltételes, és csak abban az esetben engedhető meg, ha az újulat érdeke megkívánja. Szabály tehát: nem bontani!

Szükséges, hogy az erdészetek a legsürgősebben tisztázzák a tízéven belül főhasználatra kerülő állományaik helyzetét a természetes felújítás szempontjából. Ennek eredménye alapján az aljnövényzet részleges vagy teljes eltávolítását ütemezzék be, és a felszabadító tisztítás jellegű munkát vegyék előre. Határozzák meg az aljnövényzet eltakarításával párhuzamosan a szükséges alátelepítés ütemét és mértékét. Általában nincs szükség teljes alátelepítésre, mert újulat mindig van és ez a további évek során még kiegészül. 50%-osnál nagyobb alátelepítésre rendszerint nincsen szükség. Az újulatot részesítsük kellő gondozásban. A felszabadítás két részletben történhet, kettő vagy három évenként. E szabálytól eltérően megbontott állományokat semmiesetre se bontsuk tovább, alátelepítéssel, ápolással hozzuk rendbe, amíg a felszabadítás ideje el nem érkezik.

Nem célom, hogy a megbontás különféle módjaival is foglalkozzam. Nem térek ki az alátelepítéssel kapcsolatos eljárásokra sem. Meg kell azonban említenem, hogy helyenként éppen elég nagy gondot okoz az alátelepítés szakszerű megoldása. Különösen akkor látjuk, hogy még távoli dolog a természetes felújítás teljes sikerének biztosítása, ha ezekkel a nehézségekkel szembekerülünk.

A növedékfokozó gyérintéssel csak röviden foglalkozom. A gyertyános-tölgyes típusban az előzetes törzskiválasztó gyérintés és a második koronaszint hiánya általában nem akadályozza az erőteljesebb gyérintésnek. Más a helyzet a csertőlgyesekben, ahol az oldalárnyalás nem biztosítható. Ha ugyanis nem tudjuk megoldani a törzsek megfelelő árnyalását, annak ellenére, hogy a cserjeszint a talaj védelmét ellátja, a felső szintben legfeljebb foltokban, helyenként, ott ahol bükk és gyertyán elegyet találunk, lehet gyérinteni. A növedékfokozó gyérintés tehát ebben az esetben csak korlátozott mértékben alkalmazható. A teljesen elegendetlen csertőlgyesekben a helyzet még rosszabb, különösen akkor, ha cserjeszint nincs, és gyep fedti a talajt. Ezekben a kigyérült, e mellett a csúcsbaszorult koronájú, gyakran vízhajtásos törzsekből összetevődő állományokban továbbra is negatív módon kell gyérinteni.

A felvetett kérdésekből látnunk kell, hogy a nevelési fokozatokon át nem ment állományok felújítása és megfelelő kialakítása egyelőre sok nehézséggel jár. Ez azonban természetes, mert az egymást követő fejlődési szakaszok folyamatos teendőket kívánnak. A folyamatos hiánya, átmeneti szükségmegoldásokhoz vezet. Ezekről több, eltérő véleményt hallottam, ezért a további munkánk szempontjából lényeges fenti két kérdés felvetését indokoltnak tartottam,